

००सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री सुशीला कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री गोपाल पराजुली

आदेश

२०६९-WO-०४८६

विषय:-उत्प्रेषण।

जिल्ला काठमाडौं काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. १० नयाँ बानेश्वरस्थित कर्पोरेट काउन्सिलिङ एण्ड लिगल रिसर्च सेन्टरका अधिवक्ता भरतकुमार लकाई	१	} निवेदक
ऐ.स्थित फोरम फर ल एण्ड जष्टिस नामक ल फर्मका अधिवक्ता ओमप्रकाश सिंह	१	

बिरुद्ध

नेपाल सरकार उद्योग मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	१	} विपक्षी
उद्योग विभाग, त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं	१	
कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय, काठमाडौं	१	
ऐ.का रजिष्ट्रार शंकर अर्याल	१	

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३२/१०७(२) बमोजिम दायर हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर आदेश यसप्रकार छः

हामी निवेदकहरु अधिवक्ताको प्रमाणपत्र प्राप्त गरी कानून व्यवसाय गरी आइरहेका छौं। कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा ८१ मा कम्पनीको रूपमा स्थापित प्रत्येक कम्पनीले बिबरण नवुझाएमा जरिवाना हुने भनी सोही दफाको उपदफा १ देखि ६ सम्ममा रहेको कानूनी व्यवस्थाबमोजिम हरेक कम्पनीले ऐ. ऐनको दफा २१, ३१, ३२, ५१, ७८, ८०, ९२, १०७, १११, १२०, १२६, १२७, १३१, १५३, १५६, १७७ र १८४ बमोजिमको बिबरण ऐनले निर्दिष्ट गरेको समयवधिभित्र नपठाएका जरिवाना हुने भनी स्पष्ट कानूनी प्रावधान रहेको पाइन्छ। समयानुकूल आधुनिक ढङ्गबाट सेवा सञ्चालन गर्नुपर्ने दायित्व भएको सरकारी निकायले सेवाग्राहीलाई यस सेवा

सुविधा उपलब्ध गराइ सेवा प्रदान गर्नुपर्नेमा कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयले आम जनमानसको भावनालाई ठेस पुग्ने गरी निर्णय गर्दै कम्पनीले दर्ता गर्दा र दर्ता भइसकेपछि पेस गर्नुपर्ने विवरण, सूचना वा जानकारी विद्युतिय माध्यमबाट मात्र गर्न सकिने भनी स्वयं उपस्थित भई वा हुलाकमार्फत पेस गर्ने कागजातलाई विद्युतिय माध्यममार्फत मात्र अनिवार्य दर्ता गर्नेगरी कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयबाट जारी भएको कम्पनी (विद्युतिय फाइलिङ्ग) निर्देशिका, २०६९ को दफा ३, ४, ६ र ९ को व्यवस्थामा सार्वजनिक हितविपरीत भई बहुसंख्यक सरोकारवाला आफूले पेस गर्ने विवरण स्वयं उपस्थित भई दर्ता गर्न बञ्चित भएका छन्। कम्पनी ऐन, ०६३ को भावना तथा सोही ऐनको दफा १६, ८१ समेतको प्रतिकूल हुने गरी कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयले जारी गरेको निर्देशिका सार्वजनिक सरोकारको विषय हुँदा उक्त निर्देशिकाबाट सम्पूर्ण सरोकारवाला सहै अन्यायमा परेको अवस्था छ।

अतः कम्पनी ऐन, २०६३ मा भएको कानूनी व्यवस्था प्रतिकूल हुने गरी भएको विपक्षीहरूको क्रियाकलापबाट सरोकारवालाको विवरण, सूचना, जानकारी विद्युतिय माध्यमबाहेक अन्य माध्यमबाट दर्ता नगर्ने नगराउने लगायतका कुनै पनि निर्णय गरे भएको भए सो निर्णय एवं पत्रहरू लगायत कम्पनी (विद्युतिय फाइलिङ्ग) निर्देशिका, २०६९ को दफा ३, ४, ६ र ९ लगायत नयाँ कायमी दतदिखि दर्ता भइसकेका कम्पनीले पेस गर्नुपर्ने विवरण, सूचना तथा जानकारी दर्ता गराउने सम्बन्धमा गरे भएका अन्य सम्पूर्ण काम कारवाहि तथा निर्णयलाई उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी नयाँ कम्पनी दर्ता एवं दर्ता भइसकेका कम्पनीले बुझ्नुपर्ने विवरण, सूचना तथा जानकारी जुनसुकै माध्यमबाट बुझाउन ल्याए पनि रितपूर्वक भए त्यस्ता विवरण, सूचना एवं जानकारी दर्ता गरी अभिलेख गर्नु भनी अन्तरिमसहितको परमादेश जारी गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको निवेदन दाबी।

निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गर्नु नपर्ने आधार र कारण भए बाटाका म्यादबाहेक १५ दिनभित्र महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत लिखित जवाफ पेस गर्नु भनी विपक्षीहरूको नाउँमा म्याद सूचना जारी गर्नु। अन्तरिम आदेश जारी गर्नुपर्ने सम्मको स्पष्ट आधार र कारण विद्यमान रहेको नदेखिदा हाल अन्तरिम आदेश जारी गरिरहनु परेन भन्नेसमेत व्यहोराको यस अदालतको एक न्यायाधीशको इजलासबाट मिति २०७०।१०।०८ को आदेश।

कम्पनी ऐन, २०६३ को १६(२) मा ऐनको कार्यान्वयन तथा कम्पनी प्रशासनसम्बन्धी कार्य प्रभावकारी वा व्यवस्थितरूपमा सम्पादन गर्नको लागि रजिष्ट्रारले आवश्यक निर्देशिका बनाइ जारी गर्नसक्ने व्यवस्थाअनुसार कम्पनी (विद्युतिय फाइलिङ्ग) निर्देशिका, २०६९ बनाइ जारी गरेको प्रत्यायोजित विधायन अनुरूप छ। Online सेवाले सेवाग्राहीलाई थप सुविधा दिएको, व्यवसाय सञ्चालन सहजता आएको र व्यवसाय गर्ने वातावरणमा सुधार हुँदै गएको विषय विश्व बैंक जस्ता अन्तराष्ट्रिय निकायको प्रतिवेदनमा समेत उल्लेख गरिएको छ। सेवाग्राहीलाई मर्का परेको, आवश्यक भार थोपरिएको भन्ने दाबी नितान्त कपोलकल्पित हो। Online व्यवस्था पर्याप्त पूर्वतयारी र कानूनी

आधारसहित लागू गरिएको र यो व्यवस्थाअन्तर्गत ५१ हजारभन्दा बढी मेल Online मा सम्प्रेषणसमेत भइसकेको छ। Online सेवालाई पूर्णरूपमा पालना र प्रयोग गर्ने गरी कार्यालय र नेपाल उद्योग बाणिज्य महासङ्घ, नेपाल वार एशोसिएसन र कम्प्युटर एशोसिएसन अफ नेपालबीच अलगअलग समझदारी पत्रमा हस्ताक्षरसमेत भएको छ। तसर्थ अन्तराष्ट्रिय प्रचलन, राष्ट्रिय सूचना नीति, सुशासन व्यवस्थापन ऐन, २०६४ र विद्युतिय कारोवार ऐन, २०६४ समेतका कानूनले तयार गरिदिएको कानूनी र नीतिगत व्यवस्था अन्तर्गत रही यो कार्यालयले Online व्यवस्थालाई अनिवार्यरूपमा लागू गरेको हो। सूचना प्रविधिको विकासले सेवा प्रवाहमा पुर्‍याएको सहजतालाई रोक्ने र सेवाग्राहीको पूर्ण हितमा रहेको व्यवस्थाबिपरीत दायर भएको प्रस्तुत रिट खारेज गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको विपक्षी कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय तथा ऐ.का रजिष्ट्रार शङ्कर अर्यालको एकै मिलानको पृथकपृथक लिखित जवाफ।

यस विभागबाट भएको के कस्तो निर्णयबाट निवेदकहरूको कानूनप्रदत्त हकमा आघात पर्न गएको हो। रिट निवेदनमा खुलाउन सक्नुभएको छैन। सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता ल्याउने उद्देश्यबाट कम्पनीले दर्ता गर्दा र दर्ता भइसकेपछि पेस गर्नुपर्ने विवरण, सूचना वा जानकारी विद्युतिय माध्यमबाट मात्र गर्न सकिने गरी गरेको व्यवस्थालाई गलत अर्थ लगाइ दायर भएको रिट खारेज गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको विपक्षी उद्योग विभागको लिखित जवाफ।

विपक्षीमध्येका उद्योग मन्त्रालयको तर्फबाट जारी भएको म्यादभित्र लिखित जवाफ पेस भएको रहेनछ।

नियमबमोजिम आजको दैनिक मुद्दा पेसी सूचीमा चढी निर्णयार्थ इजलाससमक्ष पेस हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको मिसिल संलग्न सम्पूर्ण कागजातहरूको अध्ययन गरी विपक्षीहरूका तर्फबाट विद्वान सहन्यायधिवक्ता गिताप्रसाद तिमिल्सिनाले कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा १६(२) ले दिएको अधिकारअन्तर्गत जारी गरिएको निर्देशिकाले निवेदकहरूको संविधानद्वारा प्रदत्त हकमा आघात पारेको मात्र नभिले हुँदा निवेदन खारेज हुनुपर्छ भनी प्रस्तुत गर्नुभएको बहस जिकिरसमेत सुनियो।

उल्लिखित तथ्य एवं विद्वान सहन्यायधिवक्ताले प्रस्तुत गर्नुभएको बहस जिकिरको सन्दर्भमा निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गर्नुपर्ने नपर्ने के रहेछ? सो सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा निवेदकले मुलतः निवेदनमा कम्पनीले दर्ता गर्दा र दर्ता भइसकेपछि पेस गर्नुपर्ने विवरण, सूचना वा जानकारी विद्युतिय माध्यमबाट मात्र गर्न सकिने भनी स्वयं उपस्थित भई वा हुलाकमार्फत पेस गर्ने कागजातलाई विद्युतिय माध्यममार्फत मात्र अनिवार्य दर्ता गर्नेगरी कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयबाट जारी भएको कम्पनी (विद्युतिय फाइलिङ्ग) निर्देशिका, २०६९ को दफा ३, ४, ६ र ९ को व्यवस्था सार्वजनिक हितबिपरीत भएकोले नयाँ कायमी दतदिखि दर्ता भइसकेका कम्पनीले पेस गर्नुपर्ने विवरण, सूचना तथा जानकारी दर्ता गराउने सम्बन्धमा गरे भएका

अन्य सम्पूर्ण काम कारवाहि तथा निर्णयलाई उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी नयाँ कम्पनी दर्ता एवं दर्ता भइसेकका कम्पनीले बुझनुपर्ने विवरण, सूचना तथा जानकारी जुनसुकै माध्यमबाट बुझाउन ल्याए पनि रितपूर्वक भए त्यस्ता विवरण, सूचना एवं जानकारी दर्ता गरी अभिलेख गर्नु भन्ने परमादेश जारी गरी पाउँ भनी दावी लिएको देखिन्छ।

कम्पनी ऐन २०६३ को दफा १६(२) मा ऐनको कार्यान्वयन तथा कम्पनी प्रशासन सम्बन्धी कार्य प्रभावकारी वा व्यवस्थित रूपमा सम्पादन गर्नको लागि रजिष्ट्रारले आवश्यक निर्देशिका बनाइ जारी गर्न सक्ने र सो निर्देशिकाको पालना गर्नु प्रत्येक कम्पनी तथा पदाधिकारीको कर्तव्य हुनेछ भन्ने व्यवस्था रहेको देखिन्छ। सोही ऐनले दिएको अधिकार प्रयोग गरी मिति २०६९।१०।८ देखि लागु हुने गरी कम्पनी रजिष्ट्रारले कम्पनी (विधुतीय फाइलिङ) निर्देशिका, २०६९ जारी गरेको तथ्यमा कुनै विवाद रहेको देखिँदैन।

निवेदकको निवेदन जिकिरमा कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयले Online दर्ता सम्बन्धी कार्यक्रमको थालनी र सो सम्बन्धी निर्देशिका जारी गर्दा निवेदकहरूले भने जस्तो निजहरूको र सम्बन्धित सेवाग्राहीहरूको संविधान प्रदत्त के कुन मौलिकहक माथि आघात पुऱ्याएको हो सो कुरा निवेदकले निवेदनमा खुलाउन सकेको देखिँदैन।

निवेदकको माग दावी हेर्दा कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयसँग सम्बन्धित सेवाग्राहीहरूले कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयमा कम्पनी ऐन अनुसार कम्पनी दर्ता गर्दा र दर्ता भइसकेपछि पेश गर्नु पर्ने विवरण, सूचना वा जानकारीहरू स्वयंम उपस्थित भइ वा हुलाकमार्फत Hard Copy पेश गर्न चाहेमा छुट दिनु पर्नेमा त्यस्तो विवरण, सूचना वा जानकारीहरू Online सेवा मार्फतबाट मात्रै अनिवार्यरूपमा दर्ता गराउने निर्देशिका बनाउन नहुँने भन्ने जिकिर लिएको पाइन्छ। वर्तमान युग आधुनिक संचारको युग भएको र व्यक्ति आफै उपस्थित भइ सम्बन्धित कार्यालयमा गई पेश गर्नु पर्ने विवरणहरू बुझाउन समय अभावले नभ्याउने मात्र हैन झणझटिलो समेत हुने हुँदा संभव भएसम्म अधिकांश सरकारी, गैरसरकारी तथा संस्थानहरूले समेत Online Service लाई मान्यता दिई Paperless Office बनाउने अभियानमानै जुटेको पाइन्छ। यो प्रकृयाबाट सेवाग्राहीहरूले सहज, सुगम र विना झणझट शीघ्ररूपमा सेवा प्राप्त गर्ने मात्र नभइ कागजमा खर्च हुने लाखौं करोडौं रकमको बचत समेत हुने गरेको दृष्टान्त स्वयं कतिपय Online सेवा प्रयोग हुने कार्यालयहरूमा देखिएको छ। स्वयं विपक्षीको लिखित जवाफमा अब पुरानो पद्धति अपनाइ रहेमा स्वदेश एवं विदेशमा रहेका कम्पनी तथा संस्थाहरूसँग Correspondent गर्न कठीन हुने भन्ने कुरा उल्लेख गरेको देखिँन्छ। निवेदकहरू जस्ता २१ औं शताब्दिका युवा कानून व्यवसायीहरूले आ-आफ्ना सेवाग्राहीहरूलाई Online प्रकृया तथा सेवाको सम्बन्धमा प्रेरित गर्नु पर्नेमा निजहरूलेनै त्यस्तो कार्य रोकी पाउँ भनी प्रस्तुत निवेदन दायर गरेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा सुहाउँदो समेत देखिन आएन।

कम्पनी (विधुतीय फाइलिङ) निर्देशिका, २०६९ अनुसार प्रारम्भ गरिएको Online सेवाले सेवाग्राहीलाई थप सुविधा दिएको, व्यवसाय सञ्चालनमा सहजता आएको र व्यवसाय गर्ने वातावरणमा सुधार हुँदै गएको विषय विश्व बैंक जस्ता अन्तराष्ट्रिय निकायको प्रतिवेदनमा समेत उल्लेख गरिएको, यो सेवाअन्तर्गत ५१ हजार भन्दा बढी मेल Online मा सम्प्रेषणसमेत भइसकेको, Online सेवालाई पूर्णरूपमा पालना र प्रयोग गर्ने गरी कार्यालय र नेपाल उद्योग बाणिज्य महासङ्घ, नेपाल वार एशोसिएसन र कम्प्युटर एशोसिएसन अफ नेपालबीच अलगअलग समझदारी पत्रमा हस्ताक्षरसमेत भएको तथा अन्तराष्ट्रिय प्रचलन, राष्ट्रिय सूचना नीति, सुशासन व्यवस्थापन ऐन, २०६४ र विद्युतिय कारोवार ऐन, २०६४ समेतका कानूनले तयार गरिदिएको कानूनी र नीतिगत व्यवस्था अन्तर्गत रही Online व्यवस्थालाई अनिवार्यरूपमा लागू गरेको भन्ने विपक्षीहरूको लिखित जवाफ व्यहोरालाई अन्यथा रहेछ भनी अर्थ गर्न मिल्ने समेत देखिँदैन।

अतः कम्पनी ऐन २०६३ को दफा १६(२) ले दिएको अधिकार अन्तर्गत कम्पनी (विधुतीय फाइलिङ) निर्देशिका, २०६९ जारी गरेको देखिएको र उक्त निर्देशिकाले सूचना प्रविधिको विकासमा थप टेवा पुऱ्याएको र सेवा प्रवाहमा समेत सहजता ल्याएको विपक्षीहरूको लिखितजवाफ रहेको र Delegated Legislation अनुरूप जारी भएको उक्त निर्देशिकाले निवेदकको संविधान प्रदत्त हकमा कुनै असर पारेको समेत नदेखिँदा निवेदन माग अनुसारको आदेश जारी गर्न मिल्ने देखिँएन। प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाईदिनू।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत (उपसचिव) :- हरिकृष्ण श्रेष्ठ

कम्प्युटर अपरेटर :- गीता घिमिरे

इति संवत् २०७२ साल भाद्र महिना ३१ गते रोज ५ शुभम् ।